
HELYNÉVKÉPZŐK A FIKTÍV NEVEK KÖRÉBEN

1. Elemzésem célja annak a hipotézisnek az igazolása, hogy a kitalált (fiktív) helynevek (melyeknek az elsődleges forrása az irodalmi névadás) ugyanazokat a jellegzetes formánsokat tartalmazzák, mint a valódiak (tényleges denotátummal rendelkezők). Ezáltal közvetve újabb bizonyítékot nyerhetünk e képzők jellegzetes, elsősorban helynéviséget mutató funkciójáról. Bármely kitalált helynévnek ugyanis mindenekelőtt egy kritériumnak meg kell felelnie: annak, hogy aki olvassa, helynévként ismerje fel, annak ellenére, hogy még nem találkozott vele korábban. A kitalált név nyilván csak e feltétel teljesülése esetén tudja betölteni esetleges stilisztikai funkcióját.

A következőkben a fiktív helynévadást többnyire szépirodalmi művekben fogom vizsgálni, kibővítve néhány egyéb lehetséges forrással, ahol kitalált nevekre bukkanhatunk (igénylőlapok kitöltési útmutatói, humorlapok, kabaréműsorok). Az általam vizsgált nevek elsősorban településnevek, ezért kiterjesztettem a gyűjtést olyan fiktív családnevekre is, amelyek a földrajzi név + valahonnan való származást mutató *-i* képzős nevek morfológiai struktúrájába illeszkednek be (az *-i* végződést elhagyva itt is tipikusan településnevet kapunk). A családnevek vizsgálatba való bevonásának oka, hogy a helynevek száma az irodalmi művekben szükségszerűen jóval kevesebb, mint a személyneveké, és szerettem volna minél nagyobb anyagon bemutatni a helynevek e jellegzetes morfológiai típusát.

Az irodalmi művekben gyakran fordul elő, hogy a szerző nem valódi helynevet szerepeltet. Ez természetes eljárás kitalált helyszínek esetében, de sokszor még ha a település felismerhető lenne is, nem a valódi nevét olvassuk a műben. Bármilyen legyen is e nevek funkciója, egy kritériumnak mindenképpen meg kell felelniük: a helynévként való felismerhetőség már említett kritériumának. Arra, hogy ezt hogyan érik el az egyes szerzők, többféle magyarázat adható. Az első, hogy a szövegkörnyezetből általában kiderül, hogy helynévről van szó; ezt a mondatban betöltött szerep (helyhatározó vagy jelző, ez utóbbi esetben *-i* képzővel ellátva) is alátámasztja. Ezen kívül sok esetben megkönnyíti a felismerést az is, ha a fiktív helynevek a valóságos nevek alaki sajátosságait mutatják. Ma a névelméletben elfogadott tétel, hogy a tulajdonnevek a nyelvi rendszeren belül egy önálló részrendszert alkotnak, amelynek megvannak a maga morfológiai (és szemantikai) sajátosságai, továbbá, hogy a mindenkor névadásra mindig erősen hat a meglévő tulajdonnevek állománya, azaz az új nevek létrehozása ehhez a meglévő névrendszerhez való igazodáson alapul.

A jellegzetes alaktani eszközöket, melyek névtudatunkban a helynévség fogalmát idézik fel, J. SOLTÉSZ KATALIN (1979: 19, 168) a következőképpen foglalja össze: bizonyos jellegzetes elő- és utótagok (*Alsó-, Felső-, Kis-, Nagy-, Szent-*; illetve *-falu, -falva, -vár, -háza* stb.), képzők, valamint más, „voltaképpen funkciótlan névvégzések” (melyeket a sűrű, rendszerszerű előfordulás felruházott a helynévformáns funkciójával) tölthetnek be ilyen szerepet. A másik eszköz a valós helynevek névrészeinek összekapcsolása. (Természetesen a módszerek kombinálódhatnak is.) Én a felsoroltak közül a következőkben a jellegzetes helynévképzőkkel alakult nevekre szeretném ráirányítani a figyelmet.

A szakirodalom (legutóbb BENKŐ 2004: 416) a következő képzőket tartja számon helynévképző funkcióban: *-d*, *-s*, *-gy*, *-i*, *-j*, *-ny*, továbbá a képzőbokrok közül az *-sd* és az *-nd*. Az általam gyűjtött fiktív névanyagból (amelynek alapján időben a legutóbbi évekig követhetjük a nevek alakulását) ugyanezek a képzők mutathatók ki jellegzetes végződésenként, tehát azt mondhatjuk, hogy ezek nemcsak a nyelvészek névtudatának részei, hanem a nyelvet beszélő közösségé is (tehát íróké és olvasóké is), mégpedig ma is aktív módon. Ez utóbbi megállapítás különösen azért fontos, mert – valószínűleg szoros összefüggésben azzal, hogy településhálózatunk viszonylagos állandósága miatt már egy ideje kevésbé nyílik mód valódi településnevek létrehozására – a szakirodalomban szokás a helynévképzők improduktivitásáról beszélni, vagyis aktivitásukat időbeli korlátokhoz kötni. Ez a határ a szakemberek többségének véleménye szerint általában a 13–14. század, bár már eleve problémát okoz a képzővel ennél később alakult nevek magyarázata, ezek ugyanis nemegyszer utólagos kiegészülés eredményeként jöttek létre. A morfológiában megszokott módon e „kései” eseteket analógiával létrejöttnek mondták (vö. KRISTÓ 1976: 86, SZEGFÜ 1991: 254–5), bár nem teljesen világos, mi alapján vonták meg a határvonalat, melyet ráadásul többször is módosítottak. Minden valószínűség szerint a szempont a korábbi időszakbeli nagyobb gyakoriság lehetett, bár ez összefügghet a már említett ténnyel (egy ideje nem alakulnak új települések), illetve azzal, hogy a fiktív helyneveket nem vették figyelembe. Igazából a nyelvtudat (konkrétan a névtudat, a névkompetencia) szempontjából nem látszik különbség a képzős nevek régebbi és mai alakulásmódja között. Elvben ma is megvan ugyanis a lehetősége az ilyen típusú névadásnak, s hogy a gyakorlatban élnek is vele, azt a fiktív névadás is alátámasztja. Ugyanígy nem látok különbséget a szakirodalomban szintén előforduló szempontok: a nem tudatos és a tudatos névadási mód között. (Eszerint a későbbi, régi nevek analógiájára képzővel létrehozott nevek a tudatos névadás eredményei, vö. BÁRCZI 1958: 155). Valójában a legújabb idevágó irodalom szerint „nem tűnik lehetségesnek, hogy a jelenségek szintjén éles határt húzzunk a kettő között”, mármint a termékeny szabályalkalmazás és az analógia mint az új nyelvi elemek létrejöttének másik módja között (vö. PETHŐ 2005: 130–1). Ilyen értelemben a legtöbb helynévképző termékenységet a legújabb időkig kitolhatjuk, kicsit követve ezzel a szakirodalomban megfigyelhető tendenciát, amely a *-d* képző esetében a 12. századról először a 14.-re, majd a 15.-re módosította a produktivitás határát, megállapítva, hogy további módosítás is elképzelhető alapos, a későbbi korokra vonatkozó vizsgálatok alapján (vö. BÁRCZI 1958: 155, KRISTÓ 1976: 88).

2. A rövid elméleti bevezető után lássuk a gyűjtött névállomány részletezését képzők szerint. (Ha a példa nem közvetlen gyűjtés eredménye, akkor a forrásként szolgáló tanulmányra zárójelben utalok.)

Névanyagomban a leggyakrabban előforduló képző a *-d* volt. Ezzel keletkezett Szabó Magda „Freskó” című regényében *Sárád*, az „Abigél”-ben *Árkod* és „A danaidá”-ban említett *Török*d és *Dabad*. Ezek az első három esetben alaptagként felismerhető lexémát tartalmaznak; az első két esetben anyagnév vagy térszinforma nevét, a harmadikban pedig népnevet. Ilyen módon nemcsak alaktanilag, hanem jelentés tanilag is beilleszkednek a helynévi rendszerbe. Bár a népnevek általában *-i* képzővel fordulnak elő a helynevekben, a *török* pedig elsősorban összetett helynevek előtagjaként ismert, mégis tipikus településnévnek tűnik számunkra a gyakori képző és a jellegzetes népnevi típus miatt.

Ugyancsak *-d* képzővel jött létre Gárdonyi Göre Gábor-sorozatában a főszereplő lakóhelyének neve, *Lepénd*, és egy ugyanitt említett másik község neve, *Nyúlád*. Ez utóbbi egyébként egybeesik egy valóságos településnévvel, de az író valószínűleg nem ismerte a helységet, így J. SOLTÉSZ KATALINT (1958) követve bátran tekinthetjük a nevet az írói fantázia termékének. Ugyanilyen véletlen egybeesés épp Gárdonyinál a *Petlend* településnév használata. Ez utóbbiról BENKŐ (2003) megállapítja, hogy bár több is volt belőle az ország területén, nem településnévként volt ismeretes, ami megint csak a valószínű ismeretlenséget támasztja alá (költött névként utal rá BAKOS JÓZSEF is Gárdonyi névadásáról írt tanulmányában; 1974: 438).

Tamkó Sirató Károly gyermekverseiben nehezen különíthető el a valódi és az ezek mintájára létrehozott költött helynévanyag. BAYER elemzése (1980) alapján az utóbbi csoportba tartozik *Cserenyéd*, *Csuklód*, *Kocsonyád* (ugyanebben a versben van *Mocsolád* is, ami viszont valódi név), *Nyíratád* (ami megtévesztően hasonlít a valós *Nyíracsd* névre) és *Szomoród*. Szintén a jellegzetes *-d* helynévképző fedezhető fel Mikszáthnál *Kaszád* (A Noszty fiú esete Tóth Marival) és *Beléd* (A jó palócok), Jókainál *Talpad* (Egy magyar nábob), valamint *Pityó*d (Az élet komédiásai) község nevében. Ugyanilyen alakulású Tamási Áronnál *Duglód* (VARSÁNYI 1993: 312). A *-d* helynévképző a fordítás-irodalomban is megtalálható: Babits Dante-fordításában a Pokol nyolcadik körét *Ronda-bugyrod*-nak nevezte (ez az olaszban *Malebolge*); Tolkien egyik meséjének címe pedig a Göncz Árpád-féle fordításban „A sonkádi Egyed gazda” (eredetiben „Giles of Ham”, vagyis a szerző lefordította a névben szereplő lexémát, és ellátta egy tipikus magyar helynevet létrehozó képzővel). Ugyanebben a műben szerepel még *Garasd*, *Sárkánd* és *Rusnyaférged* szintén *-d* képzővel, illetve „A Gyűrűk Urá”-ban *Vasudvard*. Ezekhez hasonló az az eset, amit J. SOLTÉSZ KATALIN (1967: 283) említ a névmagyarítás témaköréből: a nyelvújítás törekvése volt a külföldi városnevek magyaros hangzásúvá alakítása, így lett pl. *Dresden*-ből „népetimológias” alakulásmóddal *Darászd*. A népmesei anyagból a *bocskordi* király országának (?) neve tartozik ide, valamint *Ebkérd*, amit *Nekeresd*-del együtt említenek (vö. BALÁZS-VÁRKONYI 1987: 58). Ezekon kívül különböző vicclapokban találtam a *Dunapizsamád*, az *Orrfacsaród*, a *Kékescsütalsód* és a *Lónyálád* költött településneveket.

Ahogy már említettem, azokra a fiktív családnevekre is kiterjesztettem a gyűjtést, amelyek szerkezetileg költött helynevet tartalmaznak. Az irodalmi művekben szereplő személyek neve nagyon gyakran beszélő név. Ilyen szempontból is elemezhető lenne, de itt csak a jellegzetes *-d* képző miatt említem a Babitsnál előforduló *Sátorod* nevet (Halálffiai). Gárdonyi egyik művében a tagbaszakadt Szunyoghgyról jegyzik meg, hogy „ez ugyan inkább *Bivaldy* lehetne” (Szunyoghy miatyánkja, vö. BAKOS 1974: 428). Arany Jánosnak „Az elveszett alkotmány” című műve a fiktív nevek kincsesbányája: olyan személyneveket találunk, mint *Nemdy*, *Olmody*, *Pörgedy*, *Ingady*, melyek nyilvánvalóan szintén beszélő nevek, tehát szemantikailag az illető személyt jellemzik, de alaktanilag az említett névtípusba illeszthetők. Ezekhez hasonló a Jókainál előforduló *Civódy* név (bár az utóbbi két esetben felmerül, hogy a *-d* inkább az alapszóhoz tartozhat). Szintén ide sorolható Gaal József egy-egy novellájában *Hangody* Guidó zenetanár (bár ez a CsnSz. szerint létező név) és *Pergódy* Anna neve, Kisfaludy Károly egyik művéből pedig a címszereplő *Sulyosdi* Simon (ez utóbbi esetben felmerülhetne az *-sd* képzős helynevek közé való besorolhatóság is, de mint a név elemzéséből kiderül, benne a szereplő nehézkességére történik utalás, így inkább itt kell említeni). Érdekes módon e típusban a vártnál kevesebb nem beszélő név van

(tehát ahol a szerző valóban a szereplő „származási helyére” akart utalni a családnévvel, nem pedig egy jellemző tulajdonságát akarta kiemelni). Ilyen például a Kisfaludy Sándor műveiben szereplő (ál-nemesi) nevek közül a *Rábody* (A Dárdai-ház), Mikszáthnál *Alsó-és Felső-Tatárdy* (A Noszty fiú esete Tóth Marival), Jókainál *Malárdy* (Az elátkozott család), *Topándi* (Mire megvénülünk), Kosztolányinál *Mályvady* (Pacsirta). „A Gyűrűk Ura” magyar fordításában az alábbi (hobbit) családnevek tartoznak ide: *Csavardi*, *Nagyszikládi*, *Tarisznyádi*. A névmagyarosítások során felvett családnevek közül ide tartozik például a *Dalárdi* (JUHÁSZ 2005: 200).

Legtipikusabb helynévképzőnk, a *-d* képzőbokrokban is előfordul, ezek is megtalálhatók a gyűjtött névanyagban. Az összetett képzők közül elsősorban az *-nd* és az *-sd* érdemel figyelmet. Az utóbbira példa Tamkó Siratónál *Seregesd* és *Szekeresd*, Gyulai Pálnál pedig *Fenyüsd* neve (A fősvény halála), ahol az alapszó a *fenyő* fanevet asszociálja, ilyen módon felidézheti az olvasóban a jellegzetes növénynév + *-sd* helynévtípust, vö. *Nyárasd*, *Bükkösd*, *Nádasd* stb. (Megjegyzendő, hogy a *fenyő* szónak egyébként sehol sincs ilyen töve, a szokásos forma minden bizonnyal *Fenyvesd* lenne.) E típushoz hasonló Szabó Pálnál *Ürmösd* (Isten malmai). Az *-i* képzős családnévtípusból ide tartozhat még a romantika korában a névmagyarosítások alkalmával bejegyzett *Szívesdi* családnév, aminek „alaptagja” természetesen szemantikailag nem tipikusan a helynevekre jellemző, mégis elfogadható „fiktív helynév” jön létre, ugyanis a névváltoztatások során szinte bármilyen névszóhoz hozzátehetőek voltak a jellegzetes névvégződések, mint pl. *-i*, *-fi*, *-s*, *-si*, *-ányi/-ényi* (vö. JUHÁSZ 2005: 199).

Az *-nd* képző előfordulására a Jókainál szereplő *Potyománd* (Az élet komédiásai) lehetne a példa, ehhez hasonló a különböző humormagazinokban olvasható *Pettend* és *Pöszmönd*, valamint a fiktív személynevek közül *viczmándi* Kalemburszky Vicibáld előneve Ágai Adolftól. Minden bizonnyal az *-nd* képzős nevek alapján alkotta Szabó Magda a „Für Elise”-ben *Barackzondi* Borbála vezetéknevét (a regény, bár önéletrajznak készült, a legtöbb szereplőt nem a saját nevén említi) és „A danaida” című regény főhősének, *Csándy* Katalinnak a családi nevét, s ilyen a „Fanni hagyományai”-ban a *Kemecsend* falunév is (*Kemecse* viszont létező településnév).

A második leggyakoribb helynévképző a fiktív nevek között is az *-s* (feltehetőleg hasonlóan a valóságos helyneveknél megfigyelhető arányhoz). Ide tartozik *Fegyveres* Csató Pál „A phantasta” című művében, Móricznál *Bódvás* (Forró mezők), Gárdonyinál *Bárkányos* (A bárkányosi trombita). Babits már említett „Halálfi” című regényében *Gádoros* Szekszárd fedőneveként szerepel, Németh Lászlónál pedig *Tükrös* modellje az író szülőfaluja volt (J. SOLTÉSZ 1979: 168). A természeti nevek közül ide tartozik Jókainál *Jávoros* (A kis királyok), *Burjányos* (Egy magyar nábob), Mikszáthnál *Alsó-Rekettyés* (Noszty), Fáy Andrásnál *Füves* (A Bélteky ház). A folyónevek közül *-s* képzővel alakult Szabó Magda „Pilátus” című regényében a Köröst idéző *Karikás* (ugyanaz a név található összetett helynév előtagjaként *Karikásgyűd* esetében, ami pedig Köröstarcsának felelhet meg, vö. SZILÁGYI 1989). A gyermekirodalom helynevei közül itt említhető Tamkó Sirató Károlynál az *Árnyékos*, *Hétrongyos*, *Verebes* és *Csolnakos*; az utóbbi kettő LELKES (1992) szerint létező név, de a költőnél előforduló valódi és kitalált neveket részletező tanulmány (BAYER 1980) mégis (tévesen) a fiktív nevekhez sorolja.

A fordításirodalomban is megfigyelhető a meglévő névmodellekhez való alkalmazkodás, pl. a már említett Tolkien-mesében *Tölgyes* az angol *Oakley* fordításaként. Kabarészövegből gyűjtöttem a *Hejőputtonyos* településnevet, a népmesei anyagból pedig *Tökvaras* és *Becsáros*

neve tartozik ide (BALÁZS–BARATI–WOLOSZ 1989: 58, BALÁZS–VÁRKONYI 1987: 58). A melléknévi formában szereplő helynevek közül Móricznál *kopolyúsi* taligásokról olvashatunk (Úri muri), Jókaitól pedig az *irámosi* birtok említhető (A kis királyok).

A családnevek közül természetesen több példa is található erre a típusra. Ide tartozik Eötvösnél a költött nemesi nevek közül a *Birkásy*, *Bogassy*, *Kályhásy*, *Ormosy*, *Pénzesy*, *Zászlósy*; továbbá egy *Ollósy* nevű szabó. Az „elveszett alkotmány”-ban szerepelnek *Maradossy* és *Majdosi* képviselők, Jókai „A kőszívű ember fiai” című regényében *Tallérossy* Zebulon, továbbá ilyen még a vígjátékokra jellemző beszélő nevek közül Pállya István 1768-as vígjátékában (Pazarlay és Szűkmarkossy): *Szűkmarkossy*, *Kártyásy*, *Kocz-kásy*, *Kortyosy*. A névmagyarosítások alkalmával felvett költött családnevek közül ide tartozik: *Dombosi*, *Völgyesi* (ezek rendkívül hasonlítanak a *Halmosi*, *Hegyesi* nevekre, melyek viszont a CsnSz. szerint valódi nevek), *Hadasi* (JUHÁSZ 2005: 202).

A helynévképzők közül az *-ny* (*-ány/-ény*) előfordulására több példa is található. A fiktív településnevek közül ide tartozik Mikszáthnál *Voglány* (A Noszty fiú esete Tóth Mari-val), *Szalkány* (A gavallérok), Móricznál *Badakony* (Forró mezők), Fekete Istvánnál *Badány*, *Killány* (Hajnal Badányban), valamint egy kitöltési útmutatón a településnév rovatban szereplő *Mintány*. (Ez utóbbi példa kimondottan alkalmas az *-ny* helynévképző szerepe melletti érvelésre is: az egyébként ismert köznévi alapszót egyértelműen a névvégződés teszi helynévvé.) Az *-i* képzős családnévtípus esetében megemlíthető Justh Zsigmondnál a *Nerényi* (VITÁNYI 1983: 48), a beszélő nevet viselő *Iroványi* nevű titkár Csokonainál (A méla Tempefői), valamint Vitkovics egyik epigrammájából egy *Libányi* nevű fecsegő (KOVALOVSKY 1934: 58). A felvett nevek közül idetartozik a romantika korából a *Csudányi*, *Hadányi* vezetéknev (ezek alaptagja kikövetkeztethető és a korban megszokott pozitív tartalmú lexéma, vö. JUHÁSZ 2005: 200, 202). A népmesei anyagból az *akaskányi* hegy kifejezés említhető, ami talán szintén fiktív településnevet rejt, valamint a *Göcömányi* kert, amit a megfelelő tanulmány (BALÁZS–VÁRKONYI 1987: 59–60) a költött nevek között említ, bár minden bizonnyal a bibliai Geccsemáné kertnek felel meg, magyarosított (mintegy magyar képzőbokkal ellátott) formában.

A gyakoribb helynévképzők közül viszonylag kevés példával van képviselve a költött nevek között az *-i*, erre példa Szabó Magda „Fanni hagyományai” című színművében *Homoki*, „Az ajtó” című regényében *Nádori* (ami így szemantikailag is beilleszkedik a valós helynevek közt jellemzőnek mondható tisztségnév + *-i* típusba, mint *Apáti*, *Püspöki*, *Királyi*), a „Freskó”-ban pedig *Hidi*. Idevonható „Az elveszett alkotmány”-ban *Üsdi* (verekedésre célzó falunév), egy népmesében pedig a *Szipkavári* helynévvel találkozunk (BALÁZS 1981: 58).

Bár *-r* helynévképzőről tudomásom szerint eddig nem esett szó a szakirodalomban, mégis jellegzetes névvégződésként találkozunk vele Mikszáthnál *Cseper*, Jókainál pedig *Decsér* (És mégis mozog a Föld) esetében.

A *-cs* felvétele is indokolt önálló helynévképzőként. Bár a valódi helynevek körében viszonylag ritka, Szabó Magdánál jellegzetes és elég gyakori helynévalkotó formáns: *Arcs* (Pilátus), *Darcs* (Disznótor), *Igercs* (Fanni hagyományai), *Okolács* (Pilátus), *Redecs*, *Zegercs* (Alvók futása). Ugyanerre a képzőre lehet példa még Eötvös Józsefnél *Garacs* (A falu jegyzője); a népmesei költött helynevek közül *Naplancs* (BALÁZS–VÁRKONYI 1987: 58), a fiktív családnevek közül pedig Mikszáthnál *Szimácsiné* neve (Különös házasság) vonható ide. Bár az itt felsorolt nevek egy részében alapszóként értelmes lexéma nem mutatható ki, a név végi mássalhangzó + *-cs* hangszerkezetből leolvasható, hogy képzésről lehet szó.

Az eddig említettekén kívül néhány más névvégződést is láthatólag képzőként fogtak fel alkalmazói, ilyen például a -g Kisfaludynál a címszereplő *Tollagi* Jónás nevében (a *toll* alapszóból, utalva viselője könnyelmű, a dolgokat könnyen vevő felfogására), illetve Pat-tanházi *Pattangi* Jób neve Gaal Józsefnél. A nem személynévi formák közül talán ide tartozik *Harsag* Fáy egy regényében (A Bélteky ház).

A felsoroltakon kívül a határon túli nyelvterületről gyűjtött fiktív névanyagban a nem kifejezetten magyar helynévképzőként ismert formánsok is megjelennek. Jellegzetes román névvégződést tartalmaz a bukovinai székelyek közt gyűjtött népmesék anyagában olvasható *Lükütyest* (BALÁZS–VÁRKONYI 1987: 58), egy csángó nyelvjáróterületen gyűjtött mesében pedig egy helyen *Celingrád-Bulingrád* (BALÁZS–BARATI–WOLOSZ 1989: 57) településnév szerepel, amely szintén létező nevek analógiájára jött létre a jellegzetes szláv névvégződés (eredetileg valójában képzőszerű utótag) alkalmazásával.

3. Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a fiktív helynevek létrehozási módja jó-részt megegyezik a valódi nevekével, hangszerkezetükben és használati értékükben is a valódi helynevekre hasonlítanak. Sokszor a jellegzetes morfológiai típusba való illeszkedésen kívül megfigyelhető a valódi nevekre jellemző valamely szemantikai csoporthoz való igazodás is (vagyis az alapszó növénynév, népnév, foglalkozásnév vagy más, helynevekben gyakran előforduló közszó). Más esetekben az alapszóként szereplő lexéma – bár létező közszó – nem tipikusan helynevekre jellemző; ilyenkor a hellyel való feltételezett kapcsolat nem állapítható meg (az alapszó legfeljebb a névhangulat szempontjából elemezhető). A harmadik lehetőség pedig az, hogy teljesen önkényes hangsor az alapszó, s ilyenkor különösen igaz, hogy a helynévséget, a helynévként való értelmezést elsősorban a helynévképző mint morfológiai eszköz biztosíthatja.

Hivatkozott irodalom

- BAKOS JÓZSEF 1974. Gárdonyi és a nevek. *Magyar Nyelvőr* 424–39.
- BALÁZS GÉZA 1981. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben* 2. MND. 30. Budapest.
- BALÁZS GÉZA – BARATI ANTÓNIA – WOLOSZ, ROBERT 1989. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben* 4. MND. 80. Budapest.
- BALÁZS GÉZA – VÁRKONYI ANIKÓ 1987. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben* 3. MND. 72. Budapest.
- BÁRCZI GÉZA 1958. *A magyar szókincs eredete*. Budapest.
- BAYER BÉLA 1980. Nevek, helynevek, földrajzi nevek Tamkó Sirató Károly gyermekverseiben. *Magyartanítás* 258–60.
- BENKŐ LORÁND 2003. Petlend. In: Uő: *Beszélnek a múlt nevei*. Budapest. 200–5.
- BENKŐ LORÁND 2004. Az ómagyar kori -j, -aj/-ej helységnévképző. *Magyar Nyelv* 406–19.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2005. Névmagyarosítás és nemzeti romantika. *Magyar Nyelv* 196–202.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1934. *Az irodalmi névadás*. MNyTK. 34. Budapest.
- KRISTÓ GYULA 1976. *Szemponatok korai helyneveink történeti tipológiájához*. Szeged.
- LELKES GYÖRGY szerk. 1992. *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Budapest.
- NAGY MIKLÓS 1987–8. Mikszáth írói névadása. *Irodalomtörténeti Közlemények* 449–54.
- NAGY MIKLÓS 1999. Kárpáthy Zoltántól Topándi Samuig. Egy fejezet Jókai írói névadásának történetéből. *Névtani Értesítő* 21: 293–9.

- PETHŐ GERGELY 2005. A nem rendszeres poliszémiajelenségek kognitív háttere. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 21: 127–82.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1958. Az irodalmi helynévadás. *Magyar Nyelvőr* 50–61.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1967. A tulajdonnevek lefordíthatósága. *Magyar Nyelvőr* 280–92.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Budapest.
- SZILÁGYI FERENC 1989. Az irodalmi névadás Szabó Magda műveiben. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet*. MNyTK. 183. Budapest. 306–13.
- SZEGFŰ MÁRIA 1991. A helynévképzés. In: BENKŐ LORÁND főszerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana* 1: 253–5.
- VARSÁNYI GYÖRGY 1993. Írói névadás Tamási Áron novelláiban. *Névtani Értesítő* 15: 311–5.
- VITÁNYI BORBÁLA 1983. *Justh Zsigmond írói névadása*. MND. 50. Budapest.

BÉNYEI ÁGNES

ÁGNES BÉNYEI, **Place-name suffixes in fictive proper names**

The present article aims at proving the hypothesis that invented (fictive) place-names (mostly found in literary works) contain the characteristic affixes that are present in real place-names (i.e. those having real denotata). The author justifies the fact that the primary function of these suffixes is to derive place-names. The literary examples suggest that these affixes form active components of the speakers' name consciousness. – Apart from invented place-names collected from fiction the author examines fictive family names denoting the place of origin by means of combining a place-name and an *-i* suffix (omitting the suffix results in gaining a fictive place-name). – Literary appearances of affixes known as the most common place-name suffixes (e.g. *-d*, *-s*, *-i*, *-ny*), occurrences of derivative clusters (e.g. *-sd*, *-nd*) and some typical name endings are also treated in the article.